

การติดตามและส่งคืนเด็กและเยาวชนสู่สังคม: บทเรียนจากนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ เฉพาะรายแบบไร้รอยต่อ

FOLLOW-UP AND REINTEGRATION OF CHILDREN AND YOUTH: LESSONS LEARNED FROM SOCIAL WORKERS IN THE INDIVIDUAL ROUTING COUNSELOR (IRC)

ศุภวัฒน์ แพลงปลูก¹ เล็ก สมบัติ² และสดใส คุ่มทรัพย์อนันต์³
Supawat Plaengpluk¹, Lek Sombat² and Sodsai Kumsupanan³

¹⁻³หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Master of Social Work in Thammasat University

E-mail: suppram2@gmail.com, E-mail: leksombat@yahoo.com, E-mail: sodsai_k@hotmail.com

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่องการศึกษาทัศนคติของนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ Individual Routing Counselor (IRC) ต่อการติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อยของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2567

Received: July 17, 2025

Revised: November 24, 2025

Accepted: December 22, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนการติดตามเด็กและเยาวชน ภายหลังปล่อยผ่านมุมมองของนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เฉพาะรายแบบไร้รอยต่อ ผู้ร่วมวิจัยให้ข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์อย่างเฉพาะเจาะจงกับนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ติดตามภายหลังปล่อยเฉพาะรายแบบไร้รอยต่อของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จำนวน 24 คน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล ตามจริยธรรมการวิจัยในคน และการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

การวิจัยพบว่า (1) การติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อยเป็นช่วงเวลาแห่งความเปราะบางที่ต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อประคับประคองทิศทางการดำเนินชีวิตเมื่อกลับสู่สังคมปัจจุบัน (2) ทักษะเชิงลึกสำคัญต่อการปฏิบัติงาน เช่น การสังเกต การวิเคราะห์ การประเมินบริบท และเจรจาต่อรอง เพื่อสร้างความไว้วางใจและปรับแผนชีวิตร่วมกัน (3) การปรับตัวเพื่อแสดงจุดยืนของนักสังคมสงเคราะห์เปลี่ยนไปสู่บทบาทของผู้เชื่อมโยงครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ และ (4) ปัญหาที่พบคือ การไม่เปิดใจของเด็กและเยาวชนต่อการติดตาม ทำให้การช่วยเหลือไม่เต็มที่ จึงเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำ

ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการติดตาม ฟันฟู และในการสนับสนุนให้กลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการบูรณาการความสัมพันธ์ร่วมกับครอบครัว ชุมชน หน่วยงาน เพื่อนำไปสู่การเปิดใจและการติดตามได้อย่างใกล้ชิด

คำสำคัญ

นักสังคมสงเคราะห์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่เฉพาะรายแบบไร้รอยต่อ การติดตามภายหลังปล่อย การคืนสู่สังคมน้อย่างยั่งยืน

ABSTRACT

This was a qualitative study conducted to obtain lessons learned from the post-release follow-up of children and youth through the perspectives of social workers serving as Individual Routing Counselors (IRC). Data were collected through in-depth interviews with 24 social workers working as IRCs under the Department of Juvenile Observation and Protection. The interviews were conducted in accordance with research ethics involving human participants, and data triangulation was employed.

The findings revealed that (1) post-release follow-up of children and youth is a vulnerable period requiring close supervision to support their life trajectories during reintegration; (2) in-depth skills, namely observation, analysis, contextual assessment, and negotiation, are essential for building trust and developing life plans; (3) social workers' adaptation to their role as a bridge between families, communities, and agencies is crucial; and (4) a common problem is the lack of honesty and trust among children and youth during follow-up, which leads to limited assistance and an increased risk of repeated misbehavior.

These findings can be employed as guidelines for designing a model for monitoring, rehabilitation, and social reintegration that emphasizes dignity and sustainability through integrated collaboration with families, communities, and agencies, as well as fostering openness among children and ensuring close monitoring.

Keywords

Social Workers, Individual Routing Counselor (IRC), Post-Release Follow-Up, Sustainable Reintegration

ความสำคัญของปัญหา

มูลเหตุจูงใจหลายประการส่งผลให้เด็กและเยาวชน ผู้เป็นเสมือนทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าก้าวอย่างด้วยความผิดพลาดและนำไปสู่การเข้ากระบวนการยุติธรรม และเป็นที่มาของการเข้าสู่การถูกควบคุมให้อยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จากสถิติพบจำนวนเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเมื่อปีงบประมาณ 2561 - 2566 มีจำนวน 22,572 คน 20,794 คน 19,470 คน 14,593 คน 12,192 คน และ 12,602 คน ตามลำดับ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2567) หากพิจารณาจำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำนับเฉพาะการกระทำผิดซ้ำครั้งแรก พบว่า ปีงบประมาณ 2561 - 2566 มีจำนวนผู้กระทำผิดซ้ำจำนวน 760 คน 707 คน 569 คน 540 คน 278 คน และ 251 คน ตามลำดับ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2568) แม้แนวโน้มเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดี และจำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำจะลดลงก็ตาม แต่การกระทำผิดซ้ำเป็นประเด็นหลักที่สามารถควบคุมได้จากการประคับประคองอย่างใกล้ชิด เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายอยู่ในการดูแลของสถานพินิจฯ หลังจากได้รับคำสั่งการพิจารณาคดีจากศาลเยาวชนและครอบครัว

ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 50 ที่ระบุว่า “นักสังคมสงเคราะห์สามารถแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนในระหว่างที่ถูกควบคุมอยู่ในสถานพินิจหรือที่ได้ปล่อยไปแล้ว ตลอดจนให้คำแนะนำควบคุมดูแลและอบรมสั่งสอนเด็กหรือเยาวชนนั้น ให้คำแนะนำแก่บิดามารดาผู้ปกครองหรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย เกี่ยวกับการเลี้ยงดูอบรมและสั่งสอนเด็กหรือเยาวชนเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน” (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2561) นักสังคมสงเคราะห์จึงมีบทบาทเป็นสำคัญต่อเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม ผ่านกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

แต่เดิม ภารกิจในภาพกว้างของกรมพินิจฯ มุ่งเน้นการลงโทษ เพื่อให้เกิดความหวาดกลัวต่อบทลงโทษ การถูกควบคุมตัวในสถานพินิจฯ การสอนให้เกิดความสำนึกต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันกรมพินิจฯ จึงได้ปรับเปลี่ยนการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเฉพาะรายแบบไร้รอยต่อ เป็นการพิจารณาความแตกต่างภายใต้บริบทของปัจเจกเป็นการเฉพาะราย ได้พัฒนาขึ้นในประเทศไทยเมื่อเดือนกันยายน 2556 - 2559 และได้ขยายผลไปยังศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนแต่ละแห่ง โดยให้นักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมแต่ละ 2 คน เพื่อเป้าหมายลดความเสี่ยงปัญหาด้านพฤติกรรมและการกระทำผิดซ้ำ (อารีรัตน์ อติชัยเดชรินทร์, 2562) และจากศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน จำนวน 21 แห่งทั่วประเทศได้ผลิตนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการสงเคราะห์ช่วยเหลือและติดตามเด็กและเยาวชนเฉพาะรายแบบไร้รอยต่อ ในฐานะครูที่ปรึกษารายบุคคล (Case Manager) ทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาชีวิต ตั้งแต่กระบวนการแรกเข้า จนกระทั่งกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อยตัว นับว่าเป็นการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานติดตามเด็กและเยาวชน เสมือนการเปิดโลกใหม่ของรูปแบบการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม

เมื่อพิจารณาถึงบริบทการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์แม้จะเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือและติดตามภายหลังปล่อยเช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ดี ระหว่างนักสังคมสงเคราะห์และนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC มีแนวทางการทำหน้าที่ในการสงเคราะห์และติดตามภายหลังปล่อยที่แตกต่างกัน โดยอธิบายในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบแนวทางการปฏิบัติงานติดตามภายหลังปล่อยระหว่าง นักสังคมสงเคราะห์และนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ Individual Routing Counselor

ประเด็น	นักสังคมสงเคราะห์	นักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ Individual Routing Counselor
จำนวนเด็กและเยาวชนในการดูแล	- อยู่ในดุลพินิจของศูนย์ฝึกและอบรมแต่ละแห่ง	- นักสังคมสงเคราะห์ 1 คน ต่อเด็กและเยาวชนจำนวน 16 คน
เตรียมความพร้อม	- การกำหนดจากศูนย์ฝึกและอบรม เป็นที่เรียบร้อยแล้ว - เป็นหน้าที่ของศูนย์ฝึกอบรม	- กำหนดเป็นรายบุคคล ตั้งแต่เข้าสู่ศูนย์ฝึกและอบรมจนถึงระยะก่อนปล่อย - เตรียมความพร้อมครอบครัว ชุมชน และเครือข่าย
รูปแบบการให้คำปรึกษา	- เฉพาะกรณีที่ยื่นความประสงค์ได้รับการช่วยเหลือ	- เป็นครูที่ปรึกษา พูดคุยทุกวัน
รูปแบบการสงเคราะห์	- เฉพาะกรณีที่ประสบปัญหา เมื่อนักสังคมสงเคราะห์พบเหตุในขณะติดตาม	- เป็นคนกลาง เมื่อเกิดสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของเด็กและเยาวชนในการดูแล
รูปแบบการติดตาม	ช่วงที่ 1 ภายหลังปล่อย 3 เดือน ช่วงที่ 2 หลังจากครั้งแรก 3 เดือน ช่วงที่ 3 หลังจากครั้งที่สอง 6 เดือน	ตลอดระยะเวลา 1 ปี ติดตามพูดคุยทุกวัน ผ่านการโทรศัพท์ และโซเชียลมีเดีย (เช่น Line IG Facebook)

นักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการสงเคราะห์ช่วยเหลือและติดตามเด็กและเยาวชนเฉพาะรายแบบไร้รอยต่อ หรือนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ Individual Routing Counselor (IRC) จึงเป็นฟันเฟืองหลักของการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ด้วยกระบวนการปฏิบัติงานที่ต้องปรับเปลี่ยนตามบริบทของสภาพปัญหาการต่อสู้กับพื้นฐานความแตกต่างของบุคคล รวมถึงครอบครัว สังคมแวดล้อมที่มีความซับซ้อน ภายใต้ข้อจำกัดของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ของกรมพินิจฯ เป็นดังความท้าทายในยุคเปลี่ยนผ่าน ทั้งมิติการจัดการกับสถานการณ์ การแก้ไขปัญหาล้วนอยู่ในกรอบของระเบียบกรมพินิจฯ ปัญหาอุปสรรคที่พบระหว่างการทำงานตลอดจนถึงวิธีแก้ไขปัญหาเหล่านั้น สามารถพัฒนาเป็นบทเรียนเพื่อประยุกต์ใช้และเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการปฏิบัติงานของกรมพินิจฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่เคยหลงผิดกลับมาสู่เส้นทางที่เหมาะสม และก้าวเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าของสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อถอดบทเรียนการติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อยผ่านมุมมองของนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการสงเคราะห์ช่วยเหลือและติดตามเด็กและเยาวชนเฉพาะรายแบบไร้รอยต่อ

ข้อตกลงเบื้องต้น

เนื้อหาของบทความนี้มีเป้าหมายประสงค์ที่กล่าวถึงบริบทเมื่อเด็กและเยาวชนได้เสร็จสิ้นการเตรียมความพร้อมในสถานพินิจฯ และเข้าสู่กระบวนการติดตามภายหลังปล่อยเป็นสำคัญ

ศึกษาเฉพาะเจาะจงกับนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการสงเคราะห์ช่วยเหลือและติดตามเด็กและเยาวชนเฉพาะรายแบบไร้รอยต่อ หรือ นักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ Individual Routing Counselor (IRC) และบทความนี้แทนด้วยคำว่า “นักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC”

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Descriptive Method)

เกณฑ์คัดเลือกผู้ร่วมวิจัย (Inclusion criteria)

เนื่องด้วยการทำงานของนักสังคมสงเคราะห์ที่ดูแลเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ ถูกจำแนกเป็นนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ดูแลเด็กและเยาวชนตามหน้าที่ตามดุลพินิจของศูนย์ฝึกและอบรมแต่ละแห่ง และนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC จึงมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่ลุ่มลึกแตกต่างกันไป

สำหรับ ผู้ร่วมวิจัยในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อเป็นการถอดบทเรียนจากการทำงานของนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC จึงคัดเลือกเฉพาะนักสังคมสงเคราะห์ในสังกัดกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในประเทศไทย ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC เป็นผู้ที่มีประสบการณ์เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC ไม่น้อยกว่า 3 ปี และมีความสมัครใจเข้าร่วมการวิจัย โดยมีผู้ผ่านเกณฑ์คัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้เป็นจำนวน 24 คน

เครื่องมือวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้างหรือแบบกำหนดแนวทาง (Interview Guide Approach) ที่ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์การวิจัยและผ่านความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยเป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล และยังคงเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ภายใต้จริยธรรมการวิจัย

การตรวจสอบความสมบูรณ์และวิเคราะห์เนื้อหา

ด้วยการเตรียมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยการถอดเทป การแผนการวิเคราะห์ การลงรหัสข้อมูล เพื่อนำชุดข้อมูลสรุปความหมายในหมวดหมู่ การแปลความหมายและการสร้างทฤษฎีอธิบาย และการประเมินความแข็งแกร่งและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย (พงษ์เทพ สันติกุล, 2560) ด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ผ่านการเปรียบเทียบจากทัศนะของผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ที่ปรึกษา เป็นการทำงานอย่างเป็นระบบที่มีความพยายามสะท้อนความเห็นที่แตกต่างกัน ปรับปรุงพัฒนาข้อมูลให้เกิดความถูกต้อง และสร้างความน่าเชื่อถืออย่างเป็นระบบ (กิตติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์, 2554)

จริยธรรมการวิจัย

การพิทักษ์ผู้ร่วมวิจัยดำเนินของอนุมัติจริยธรรมการวิจัยในคน จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ และได้รับการอนุมัติเมื่อ วันที่ 23 กรกฎาคม 2563 รหัสโครงการวิจัย ที่ 155/2562 หนังสือรับรองเลขที่ 129/2562

ผลการวิจัย

ในภาพรวมพบว่า นักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC จำนวน 24 คน ผู้ร่วมวิจัยจำแนกเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย โดยผู้หญิงมีจำนวน 20 คน และเป็นผู้ชายจำนวน 4 คน สำเร็จการศึกษาระดับการศึกษาปริญญาตรีจำนวน 16 คน และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทจำนวน 8 คน ประสบการณ์ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ 16 ปีขึ้นไปจำนวน 8 คน รองลงมาได้แก่ ประสบการณ์ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ระหว่าง 6 – 10 ปี จำนวน 13 คน และประสบการณ์ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ระหว่าง 11 – 15 ปี จำนวน 1 คน รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ร่วมวิจัยจำแนกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุ	เพศ		การศึกษา		ประสบการณ์ทำงาน (ปี)			
	ชาย	หญิง	ป.ตรี	ป.โท	3-5 ปี	6-10 ปี	11-15 ปี	16 ปีขึ้นไป
รวม	4	20	16	8	2	13	1	8

สำหรับการสงเคราะห์และการติดตามภายหลังปล่อยตัวที่นักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC มีหน้าที่ในการดูแลเด็กและเยาวชนวางแผนการดำเนินชีวิต การเรียน การร่วมทำงาน ตั้งแต่เริ่มต้นเข้าสู่ศูนย์ฝึกและอบรมฯ ตลอดจนถึงระยะเวลาหนึ่งปีภายหลังปล่อย และในการดูแลของนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC จำนวน 1 คนต่อเด็กและเยาวชน จำนวน 16 คน

จากการสัมภาษณ์พบว่า การดำเนินงานเป็นไปตามระเบียบของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2568) เนื่องจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนจะถูกตัดอิสรภาพจากครอบครัว ชุมชน สังคมไปชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง เมื่อได้รับการพิจารณาปล่อย เด็กและเยาวชนจะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างไปจากความคุ้นเคยเดิม รวมถึงเด็กและเยาวชนหลายคนที่ไม่สามารถปรับตัวได้ และกลับออกไปพร้อมกับช่วงวัยที่เปลี่ยนแปลงไป หลายคนหันเหไปสู่วัยเรียนไปสู่การเริ่มต้นทำงาน บ้างยังอยู่ในวัยเรียนที่ต้องกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา นั่นคือ การตัดสินใจวางแผนอนาคตที่รัดกุม สร้างความผ่อนคลายในการใช้ชีวิต รวมถึงเตรียมสังคมแวดล้อมที่รออยู่เบื้องหน้า พร้อมไปกับการรับมือกับสถานการณ์อันไม่คาดคิดอาจเกิดขึ้นได้ทุกช่วงเวลา ดังนั้น การดูแลเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล จึงมีความจำเป็นและสำคัญต่อการบำบัดฟื้นฟู สงเคราะห์ช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องภายหลังปล่อยตัว

อีกทั้ง นักสังคมสงเคราะห์มีหน้าที่รายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ควบคู่ไปกับการเป็นครูที่ปรึกษา ที่ปฏิบัติหน้าที่โดยคำนึงถึงเหตุและปัจจัยตามระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หมวด 1 ข้อ 8 ได้แก่ (1) ที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนกระทำผิด และความเสี่ยงที่เด็กและเยาวชนอาจกลับไปกระทำความผิดซ้ำ (2) สภาพปัญหาและความจำเป็นที่เด็กและเยาวชนต้องได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การสงเคราะห์ช่วยเหลือ และการคุ้มครองสวัสดิภาพที่เหมาะสม และ (3) การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีเป้าหมายชีวิตและสามารถดำรงชีวิตภายหลังปล่อยได้อย่างปกติสุข

ดังนั้น เมื่อทำการสัมภาษณ์และรวบรวมประเด็นแล้ว จึงสามารถสรุปประเด็นจากข้อค้นพบอันเป็นการดำเนินงานของนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC ประกอบด้วย 4 ประเด็นดังนี้

1. ช่วงเวลาแห่งความเปราะบาง

เป้าหมายหลักของการติดตามเด็กและเยาวชน คือ การป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง ด้วยการประคับประคองการสงเคราะห์ช่วยเหลือ และลดสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่ได้รับการพิจารณาปล่อยแล้วนั้น ต้องเผชิญหน้ากับสถานการณ์หลากหลายจากสังคมเดิมที่เคยเป็นอยู่ และหลายคนต้องการเปลี่ยนสังคมใหม่ อย่างไรก็ตาม การวางแผนชีวิตร่วมกับเด็กและเยาวชนนี้ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมีนโยบายสำคัญเพื่อเป็นเป้าหมายของการปฏิบัติหน้าที่ IRC คือ ตัวชี้วัดในการติดตาม ได้แก่ (1) การศึกษา และการประกอบอาชีพ (2) ที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง (3) สัมพันธภาพครอบครัว (4) การคบเพื่อน และ (5) การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เพื่อให้ชีวิตเด็กและเยาวชนปกติสุขภายหลังปล่อย ดังนี้

“... ในช่วงระยะเวลา 1 ปี หนูมองว่าเป็นช่วงที่เสี่ยงที่สุดสำหรับเด็กที่ปล่อยตัวออกไป และที่นี้พ่อเราได้ลงไปทำจริงๆ ในช่วง 1 ปีลงไปติดตามอย่างเข้มข้น ใกล้ชิด พ่อเด็กเริ่มมีปัญหา เราเข้าไปแทรกแซงทันที เราเข้าไปช่วยเหลือได้ทันส่งผลให้อัตราการกระทำผิดซ้ำไม่สูงมาก ...”

(นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 3)

“... เป็นเรื่องที่ดีภายหลังปล่อยตัวได้ช่วยเหลือด้านต่างๆ เช่น การศึกษา การทำงาน การประกอบอาชีพ บางทีเยาวชนบางที่เคັงคว้งไม่รู้จะไปทางไหน พ่อเราเข้าไปก็ช่วยเหลือได้เยอะ ในการชี้แนะให้คำแนะนำในส่วนของการประกอบอาชีพ ...”

(นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 14)

“... ถ้าเขาเกิดปัญหาอุปสรรคจะต้องประสานหน่วยงานเพื่อจะให้ความช่วยเหลือ เพื่อให้เขาสามารถดำเนินไปตามแผนที่วางไว้ เช่น เรื่องของการศึกษาที่ต้องโอนย้ายให้ในกรณีที่เยาวชนยังไม่จบการศึกษา หรือไม่สามารถเดินทางมายังศูนย์ฝึกฯ ได้เพราะระยะทางไกลก็ต้องปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ และต้องประสานกับศูนย์การศึกษานอกระบบฯ เพื่อส่งต่อให้เขา ...”

(นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 19)

“... แผนแรกอาจจะเป็นแผนที่เขาอยากทำ แต่พ่อเราทำไปครึ่งทางมันไม่ได้เรากลับมาคุยกัน แล้วเราหาตรงกลางว่าเราปรับไหม การทำแบบที่ร่วมกันทำที่ไม่ได้มาจากเราคนเดียว มันคือการร่วมคิดร่วมกันขับเคลื่อน ถ้าพลาดก็ไม่ใช่ไรเราก็กลับมาคุยกันใหม่เป็นแผนอื่นดีไหม คุยกับผู้ปกครองเป็นได้ไหมถ้าเราจะทำ แบบนี้ไม่ไปไม่ได้ เราต้องไปทางนี้ ...”

(นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 22)

ตามมาตรฐานการทำงาน IRC และประสบการณ์ทำงานจริงได้สะท้อนให้เห็นว่า การเตรียมความพร้อมก่อนจะสู่การปล่อย จนถึงช่วงระยะเวลาหนึ่งปีแรกหลังปล่อย นับเป็นช่วงเวลาที่เปราะบาง นักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC ตระหนักในช่วงเวลาแรกของการปล่อยตัวจะเป็นช่วงเวลาที่สำคัญของเด็กและเยาวชนจากหลายๆ มิติ ไม่ว่าจะเป็นการปรับตัวจากสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง การปรับตัวจากช่วงวัยที่เปลี่ยนแปลง การปรับตัวกับเทคโนโลยีที่พัฒนาไปไกลจากยุคก่อนหน้า นั่นคือ เป็นช่วงเวลาที่ควรได้รับแรงสนับสนุนจากนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC รวมไปถึงครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า เด็กและเยาวชน หลายคนเปลี่ยนผ่านช่วงวัยไปสู่การทำงานย่อมต้องการวางแผนอย่างเหมาะสมและรัดกุม ป้องกันความผิดพลาด วางแนวทางแผนที่ยืดหยุ่นเพื่อการปรับเปลี่ยนในภายหลัง ดังนั้น ช่วงเวลาหลังการปล่อยตัวระยะแรกหนึ่งวันจนถึงหนึ่งเดือน จึงเป็นด่านแรกที่จะทำให้เห็นภาพของการปรับตัวของเด็กและเยาวชนจากหนึ่งปีแรกไปจนถึงหนึ่งปี

2. ทักษะการปฏิบัติงาน IRC

แม้ว่าการติดตามจะเป็นภารกิจหลักของนักสังคมสงเคราะห์ในศูนย์ฝึกและอบรมฯ มาโดยตลอด จนเมื่อถึงการปรับเปลี่ยนบทบาทจากนักสังคมสงเคราะห์กลายมาเป็นนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC ที่มีบทบาทเข้มข้นมากขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากกรณีพิพาทฯ ได้เล็งเห็นว่า การติดตามอย่างใกล้ชิดเป็นการลดโอกาสเกิดความเสี่ยงของการเข้าสู่การกระทำผิดซ้ำ ด้วยใช้ทักษะการสังเกต การประนีประนอม การเจรจาต่อรอง การสะท้อนกลับ การวิเคราะห์ การประเมินความเสี่ยงในระยะเวลาอันสั้น เป็นการสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้คิดทบทวนในการเลือกคบเพื่อนเมื่ออยู่ในชุมชน สถานประกอบการ หรือสถานศึกษา

“... การทำงานมีความลงลึกมากกว่าการทำงานแบบเมื่อก่อนที่ไม่มี IRC ... ในหลายเคสที่ผ่านมา กลายเป็นว่าเด็กเองเขาก็ไม่ได้ถูกวางแผน หรือถูกสร้างแรงจูงใจเกี่ยวกับการมีเป้าหมายหลังปล่อย ... พอมี IRC มันเหมือนกับว่าเราทำงานกับเขาตลอด จะคุยตลอดเลยว่าจะทำอะไร ...”

(นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 15)

“... การติดตามในกระบวนการ IRC นั้นมีความถี่ มีความใกล้ชิด และก็ได้รู้เท่าทันเด็กอยู่ตลอดเวลา สถานการณ์แต่ละสถานการณ์ของเด็กที่เกิดขึ้นหลังจากปล่อยไป มีการลงพื้นที่เยี่ยมบ้านเพื่อดูแลประคับประคอง กัน ติดตามการใช้ชีวิตของเด็ก เมื่อเด็กเกิดปัญหา เด็กมีสถานการณ์ที่ต้องเผชิญ ทำให้เราสามารถลงไปช่วยเหลือได้ มากกว่าปกติ ...”

(นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 5)

ทั้งนี้ นักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC ยังใช้ประสบการณ์ทำงานและแนวทางการปฏิบัติงาน เพื่อผลักดันให้ผู้ดูแลเด็กและเยาวชนคอยสนับสนุน เต็มใจที่จะประคับประคองเด็กและเยาวชนให้ถึงเป้าหมายได้ด้วยดี

“... เครือข่ายโดยเฉพาะคนในพื้นที่เขาจะรู้จักบริบทได้ดีกว่า เขาจะช่วยในการติดตาม กำกับ ดูแล แล้วก็บำบัดเด็กได้ด้วยบางคน บางคนเป็นยุติธรรมชุมชน เป็นอาสาสมัครคุมประพฤติ หรือเป็นอาสาสมัครพัฒนาสังคม บางทีเขาสามารถดึงคนอื่นมาช่วยเด็ก มาช่วยครอบครัวเด็กได้อีก ที่สำคัญเราต้องลงไปหาเครือข่ายตรงนั้นก่อน เราไม่มีอำนาจไปสั่งเขาได้ แต่เราจะไปแบบขอแบบช่วย ... สุดท้ายถ้าเด็กเป็นคนในชุมชน เด็กกลับมาดีได้ชุมชนก็ปลอดภัย เขาก็ยินดีช่วยกันส่วนใหญ่ ลูกบ้านเขาดีได้เขาก็โอเค แอปเปิ้ล ...”

(นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 12)

“... เยาวชนทุกรายก่อนที่จะทำ life plan จะมีการพูดคุยกับผู้นำชุมชน มีการสื่อสารกับผู้นำชุมชน โดยแจ้งว่า เป็นเรื่องที่ต้องช่วยกันดูแลน้องในชุมชนไม่ให้เขาก้าวพลาดอีก เขาก็มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าจะช่วยเหลือเรื่องอะไรบ้าง ...”

(นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 19)

การปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC จึงเป็นปฏิบัติการเชิงลึก กล่าวคือ นอกจากจะเป็นการทำงานแบบรายกรณีกับเด็กหรือเยาวชนเป้าหมายอย่างต่อเนื่องแล้ว ยังเป็นการทำงานระยะยาว และต้องใช้ทักษะหลายประการ เพื่อสร้างความเข้าใจลึกซึ้งในตัวตนของแต่ละบุคคล ด้วยการเคารพความแตกต่างความเป็นมนุษย์ อันมีความเป็นตัวตน สิ่งแวดล้อม ความต้องการ ความสามารถที่แตกต่างกัน จึงต้องอาศัยการประเมินและการตีความบริบทอย่างถูกต้อง ไม่อคติ ไม่เอนเอียงต่อข้อมูล แสดงความจริงใจในการเข้าถึงเด็กและเยาวชน และสังคมแวดล้อม เพื่อสร้างความเข้าใจในบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแล ฟื้นฟู เด็กและเยาวชน ผ่านบริบทของชีวิตตลอดช่วงเวลาผ่านการพูดคุย การสื่อสารอย่างต่อเนื่อง การสร้างแบบแผนของชีวิตด้วยความเข้าใจในความเป็นปัจเจกชน เพื่อมองหาทิศทางสำหรับการออกแบบชีวิต ทั้งระยะสั้น และระยะยาว การประเมินความเป็นไปได้ ความเสี่ยง การชี้แจงต่อความสำเร็จ การยอมรับความล้มเหลวและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลเกิดขึ้นทุกช่วงเวลาเช่นกัน

3. จุดยืนของนักสังคมสงเคราะห์

เมื่อบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เป็นผลให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องในสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ มีความเข้าใจต่อบทบาทหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ที่แตกต่างจากเดิม และเข้าใจในเด็กและเยาวชนที่อยู่ในระบบ IRC และปรับกระบวนการทำงานให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไปพร้อมกับนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC รวมถึงเด็กและเยาวชนที่อยู่ภายใต้ระบบนี้

“... ในส่วนของศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน มีการเตรียมพร้อมข้อมูลของเยาวชนเสมอในการส่งต่อข้อมูลและการทำงานร่วมกับสถานประกอบการในการรับเยาวชนเข้าทำงานระหว่างที่พักฝึกอบรม และภายหลังปล่อยตัว จะมีส่วนที่ต้องช่วยกันประคับประคองให้เยาวชนสามารถฝึกงาน และทำงานให้เป็นไปตามเป้าหมาย ...”

(นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 15)

กล่าวคือ นักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC เป็นผู้ให้การสนับสนุนการส่งต่ออย่างเป็นระบบ ครอบครัว สถานบันการศึกษา สถานประกอบการ และชุมชน นับว่าเป็นไม่ต่อที่รับบทบาทสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งของผู้ร่วมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในขณะที่ต้องรักษาความลับของข้อมูลไปพร้อมกับการให้ความสนใจต่อเด็กและเยาวชนที่ต้องปรับตัวเข้าสู่สังคม นักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC ทำหน้าที่เป็นคนกลางในการประสาน การเตรียมความพร้อมของหน่วยงานภายนอกให้เข้าใจในกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชน อันเป็นพื้นที่สังคมในระยะแรกภายหลังเดินออกจากสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกและอบรมฯ ได้อย่างมีคุณภาพ เข้าใจการมีชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างมีเกียรติ และศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับบุคคลอื่นในสังคม

“... ผู้ปกครองเขาก็ค่อนข้างที่จะกังวลมาก นักสังคมสงเคราะห์ก็เลยค่อนข้างที่จะระวังตัวน้อยในการลงพื้นที่สถานศึกษา ในช่วงแรกๆไปเยี่ยมก็จะนัดเจอที่ร้านอาหาร หรือสถานที่อื่นๆ ใกล้เคียง หากมีการส่งต่อข้อมูลให้ครูที่ปรึกษา สถาบันการศึกษาที่เข้าใจและยอมรับทราบก็จะเป็นการช่วยปกปิดข้อมูลเด็กและเยาวชน แต่ในกรณีที่ไม่ได้มีการส่งต่อข้อมูล หรือไม่มีครูที่ปรึกษาในสถาบันการศึกษานั้นๆ ก็จะค่อนข้างลำบาก ...”

(นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 10)

“... การทำงานร่วมกับเครือข่ายจะมีเครือข่ายที่เป็นหน่วยงานราชการเป็นหลักอยู่แล้วที่ประสานกันอยู่ตลอดในเรื่องการฝึกอาชีพ คือ สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ... ส่วนใหญ่จะไม่มีปัญหาเนื่องจากการประสานงานส่งต่อข้อมูลกับสถานประกอบการโดยตรง ...”

(นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 16)

นักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC เน้นบทบาทการเป็นผู้ประสานงานเชิงรุกในการเชื่อมโยงเด็กและเยาวชนกับครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ และการกลับคืนสู่สังคมด้วยความภาคภูมิใจในตนเอง อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติงานยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านการยอมรับของบางสถาบันการศึกษาและครอบครัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของกระบวนการติดตามและการปรับตัวของเยาวชนที่สามารถพบได้จากระยะเริ่มต้น

4. ปัญหาที่พบจากการทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC

จากการสัมภาษณ์ได้สะท้อนข้อมูลว่า บ่อยครั้งที่พบเด็กหรือเยาวชนหลายคนแสดงเจตนาปกปิดข้อมูล เพราะไม่ต้องการให้นักสังคมสงเคราะห์ทราบข้อมูลส่วนบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไป หรือข้อมูลที่ทำให้สับสนได้ อาทิ เช่น การโยกย้ายที่อยู่ การเปลี่ยนสถานที่ทำงาน การเปลี่ยนหมายเลขโทรศัพท์ ข้อมูลของผู้ปกครองที่เคยแจ้งกับเจ้าหน้าที่ แม้จะมีการทำข้อตกลงผูกมัดไว้แล้วก็ตาม

“... เด็กไปทำงาน ... และได้หนีกลับบ้าน ซึ่งเด็กโกหกผู้ปกครองว่าได้แจ้งนักสังคมสงเคราะห์แล้ว ผู้ปกครองก็รีบแจ้งให้รู้ เราได้พยายามพูดคุยกับเด็ก โทรศัพท์ไปหาที่ไม่ยอมคุยด้วย...”

(นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 6)

เนื่องด้วย การประเมินบุคลิกภาพของนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC ยังไม่ลึกซึ้งมากพอ เป็นที่มาของการไม่พูดคุย ตัดขาดการสื่อสาร ต้องการปกปิดการกระทำของตนเอง การให้ข้อมูลอันเป็นเท็จ เป็นเหตุให้นักสังคมสงเคราะห์ไม่สามารถประเมินสถานการณ์อันเป็นปัจจุบันได้ และไม่สามารถให้ความช่วยเหลือจนอาจเกิดการกระทำผิดซ้ำขึ้นได้

“... เราไม่รู้จนมีพี่ที่รู้จักเอาเลขสิบสามหลักไปตรวจ แล้วเราเห็นว่าเด็กมีคดีก็คือเมาแล้วขับ แล้วอีกหนึ่งเดือนข้างหน้า คือครบหนึ่งปี ครบติดตาม เด็กบอกว่า ไม่คิดว่าการเมาแล้วขับมันจะเป็นคดี เด็กเลยไม่โทรแจ้ง ...”

(นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 6)

“... การที่เยาวชนกลับไปเสพยา การทำงานจะยากมากเลย การติดตามก็จะยาก เพราะเวลาเราทักไปเขาจะไม่ตอบ โทรไปเขาจะไม่ค่อยรับ บางเคสยิ่งเขาไม่รับ เราจะยิ่งรู้สึกยิ่งอยากช่วย จะทำยังไงให้เขาเลิก มันก็ยิ่งเหมือนเป็นการกดดันเขา เหมือนเขาแบกรับความคาดหวังของเรา พอเขาทำไม่ได้เขาก็จะผลักรเราออก ...”

(นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 9)

สถานการณ์เหล่านี้ เป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนภาพของการไม่เปิดใจต่อนักสังคมสงเคราะห์ที่ต้องการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนพร้อมไปกับการติดตามด้วยความห่วงใย และแสดงให้เห็นว่า เด็กและเยาวชนในทุกรายมีหลายคนที่ไม่ยอมรับนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC ไม่ต้องการความช่วยเหลือจากนักสังคมสงเคราะห์ และบางกรณีกลับมองว่าเรื่องบางอย่างไม่ก่อให้เกิดปัญหาระยะยาว การมองข้ามและการไม่ได้ลงรายละเอียดของข้อมูล จึงทำให้เกิดความผิดพลาดและเป็นที่มาของการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน สอดคล้องกับตัวชี้วัดในการติดตามนั้นคือ สัมพันธภาพครอบครัว และการคบเพื่อน เป็นเหตุและปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของเด็กและเยาวชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา สะท้อนให้เห็นว่า บริบทการทำงานของนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC ให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกับเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อยระยะแรก ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งความเปราะบางที่ต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิด ด้วยทักษะเชิงลึกสำคัญต่อการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC จำเป็นต้องปฏิบัติงานเชิงบูรณาการอย่างต่อเนื่องและยาวนานกับเด็กและเยาวชน ครอบครัว สถานประกอบการ สถานศึกษา ชุมชน และเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้าใจบริบทและสถานการณ์ของแต่ละรายอย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งปฏิบัติตามพันธกิจในฐานะครูที่ปรึกษา สนับสนุนด้านจิตสังคม และผู้ติดตามภายหลังการพ้นจากศูนย์ฝึกและอบรมฯ ผ่านช่องทางการสื่อสารหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการโทรศัพท์หรือสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อประเมินภาวะ ปรับแผนการช่วยเหลือ และเข้าแทรกแซงได้อย่างทันทั่วทั้ง อันเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการปรับตัว และการกลับคืนสู่สังคมของเยาวชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบในงานวิจัยของ วิสมล ศรีสุทธินันท์ (2566) เรื่อง การป้องกันการกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติดในเด็กและเยาวชน ได้ให้แนวทางในการแก้ปัญหาการกระทำผิดซ้ำด้วยการกำกับติดตามพฤติกรรมของเด็กอย่างบูรณาการ นั่นคือ 1) การพัฒนาโปรแกรมการจัดการผ่านภาคีเครือข่าย สุขภาพ เครือข่ายชุมชน สถานศึกษาและทุกภาคส่วน 2) การส่งเสริมทักษะชีวิตและการเผชิญปัญหาให้กับเด็กและเยาวชนที่เคยกระทำผิดโดยมีครอบครัวมีส่วนร่วม 3) หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องทบทวนเชิงวิชาการถึงด้านมาตรการป้องกันการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดของเด็กและเยาวชน 4) ภาครัฐ ควรทบทวนและกำหนด

นโยบายเชิงลึกในการบูรณาการการทำงานของภาคีเครือข่ายสุขภาพ กระทรวงยุติธรรม 5) สร้างความร่วมมือในทีมสหสาขาวิชาชีพเพื่อพัฒนาเครือข่ายการติดตามเด็กและเยาวชน 6) ครอบคลุม ครบมีเวลาเอาใจใส่และสนใจในเด็กและเยาวชนเมื่อได้กลับมาอยู่ในสังคม 7) ชุมชนและสังคม การยกระดับทางด้านสังคมการดำเนินชีวิต และ 8) กระบวนการยุติธรรม

อย่างไรก็ดี แม้จะพยายามอุดช่องว่างระหว่างงานด้านสังคมสงเคราะห์กับเด็กและเยาวชนทุกทางแล้วก็ตาม แต่ก็ยังพบปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างทางตลอดเวลาเช่น กัน กล่าวได้ว่า ครูที่ปรึกษาเช่นนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC ที่ใกล้ชิดและถูกยอมรับจะสามารถป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ ด้วยการประคับประคอง เสริมพลังให้แก่เด็กและเยาวชนตลอดเวลาหนึ่งปีภายหลังปล่อย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทราวรรณ รัตนเกษตร (2566) ศึกษาเรื่องการพัฒนาระบบการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนบนหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก โดยให้ความเห็นว่า การป้องกันและติดตามเด็กและเยาวชน ควรให้ความสำคัญและระมัดระวังกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำความผิด และมีแนวโน้มว่าจะกระทำความผิดซ้ำภายหลังได้รับการปล่อยตัวโดยนักกฎหมายคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก มาใช้บังคับให้เหมาะสมต่อลักษณะและสภาพแวดล้อมของเด็กและเยาวชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Altschuler, D. M. (2011) เรื่อง การสงเคราะห์เด็กและเยาวชนภายหลังปล่อยที่ปรับเปลี่ยนวิธีการโดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน พบว่า การใช้ฐานข้อมูลของเด็ก หรือเยาวชนแต่ละบุคคล ซึ่งล้วนมีที่มาตามวิถีชีวิตการถูกอบรมเลี้ยงดู สภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ต่างกัน เพื่อการวิเคราะห์หาที่มาของสาเหตุต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบ และนำมาใช้ออกแบบแผนการดำเนินชีวิตของเด็ก หรือเยาวชนในอนาคต ผูกโยงกับความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชน ถือว่าเป็นทุนทางสังคมที่จะสามารถส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางสร้างสรรค์ทำให้เกิดผลต่อการติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อยที่ไม่ล่าช้า เพราะมีพลังของการเกื้อหนุนที่ผสานเป็นหนึ่งใจเดียวกันระหว่างนักสังคมสงเคราะห์ ผู้ที่เกี่ยวข้อง และชุมชน เพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอเกี่ยวกับงานวิจัย

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า ช่วงเวลาหลังปล่อยเป็นช่วงเวลาแห่งความเปราะบาง ผู้วิจัยจึงเสนอให้สร้างความตระหนักและยอมรับกับครอบครัว สถานบันการศึกษา สถานประกอบการ และชุมชนควรได้รับการเตรียมความพร้อมและให้ข้อมูลที่เพียงพอในการทำความเข้าใจบริบทของเด็กและเยาวชนหลังพ้นการควบคุม เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนการปรับตัวและลดอคติที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการคืนสู่สังคมอย่างสมศักดิ์ศรี โดยให้ความสำคัญกับการบูรณาการความสัมพันธ์ร่วมกับครอบครัว ชุมชน หน่วยงาน เพื่อนำไปสู่การเปิดใจและการติดตามได้อย่างใกล้ชิด

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า นักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC เป็นผู้ประสานงานเชิงรุกในการเชื่อมโยงเด็กและเยาวชนกับครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงเสนอให้พัฒนากลไกการทำงานแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ด้วยการจัดประชุมระดมความคิดทบทวนบทเรียนจากการติดตามเด็กและเยาวชนภายหลังปล่อยร่วมกันระหว่างศูนย์ฝึกอบรม สถานพินิจฯ และหน่วยงานภายนอก เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลวิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อน รับฟังความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนที่เคยร่วมการติดตามมาก่อน และพัฒนานวัตกรรมติดตามแบบรายบุคคลที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดคือ นักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC เป็นการดำเนินการระยะเริ่มต้น ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมพลังและพัฒนาทักษะด้านจิต-สังคมของนักสังคมสงเคราะห์ผู้ทำหน้าที่ติดตาม ด้วยการใช้เชิงปฏิบัติการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ การประเมินสถานการณ์ การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การเจรจา และการเสริมพลังจิตใจ โดยรวบรวมข้อมูลจากหลายฝ่าย อาทิ ผู้เชี่ยวชาญ นักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ IRC และนักสังคมสงเคราะห์ในศูนย์ฝึกฯ นักวิชาชีพ

อื่นที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการรับฟังเสียงสะท้อนจากเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมการติดตามในอดีต เพื่อสะท้อนภาพและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก และสามารถนำไปพัฒนายกระดับนโยบายที่อาจมีโอกาสนำมาใช้เพื่อเข้าถึงตัวตนของเด็กและเยาวชนและแก้ไขข้อจำกัดที่ผ่านมาได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2561). พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553. กระทรวงยุติธรรม.
[https://www.djop.go.th/th/navigations/detail/พระราชบัญญัติกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. \(2567\). รายงานสถิติคดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566. กระทรวงยุติธรรม. https://www.djop.go.th/th/navigations/detail/รายงานสถิติคดีประจำปีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. \(2568\). รายงานสถิติคดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. กระทรวงยุติธรรม. https://www.djop.go.th/th/navigations/detail/รายงานสถิติคดีประจำปีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. \(2568\). ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. กระทรวงยุติธรรม. https://www.djop.go.th/th/navigations/detail/ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน](https://www.djop.go.th/th/navigations/detail/พระราชบัญญัติกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2567). รายงานสถิติคดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566. กระทรวงยุติธรรม. https://www.djop.go.th/th/navigations/detail/รายงานสถิติคดีประจำปีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2568). รายงานสถิติคดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. กระทรวงยุติธรรม. https://www.djop.go.th/th/navigations/detail/รายงานสถิติคดีประจำปีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2568). ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. กระทรวงยุติธรรม. https://www.djop.go.th/th/navigations/detail/ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน)
- กิตติพัฒน์ นนทปัทมดลย์. (2554). การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและวิธีวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีรพงศ์ คำยพัก. (2565). ทศนะต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามระบบการบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเฉพาะรายแบบไร้รอยต่อ (IRC) ของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พงษ์เทพ สันติกุล. (2560). การวิจัยทางวิทยาศาสตร์สังคมสำหรับนักศึกษาและผู้ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภัทรารวรรณ รัตนเกษตร. (2566). การพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนบนหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก. วารสารรวมคำแห่ง ฉบับนิติศาสตร์, 12(1), 35–64.
- วิสมล ศรีสุทธินันท์. (2566). การป้องกันการกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติดในเด็กและเยาวชน. วารสารบัณฑิตศึกษาชัยภูมิปริทรรศน์, 1(2), 46–57. <https://so15.tci-thaijo.org/index.php/JGCR/article/view/511>
- อารีรัตน์ อติชัยเดชรินทร์. (2562). ข้อท้าทายงานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาคriminalเด็กและเยาวชนกระทำผิดซ้ำ. รายงานสืบเนื่องการสัมมนาวิชาการเนื่องในโอกาสสถาปนาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 65, 194–203.

ภาษาอังกฤษ

- Altschuler, D. M. (2011). Reclaiming futures and juvenile reentry: The case for joining forces. *Children and Youth Services Review*, 33(Suppl 1), S66–S69.
<https://doi.org/10.1016/j.chilgyouth.2011.06.015>

